

המערך הפיסי של ספריית בית הספר כגורם משפיע על המשתמשים בה/ זהבה שמר (שלמן)

תקציר :

המחקר הנוכחי עוסק במערך פיסי של ספריית בית הספר התיכון כגורם המשפיע על התלמידים המשתמשים בה.

מטרת המחקר היתה לבדוק את מהות הקשר בין התנאים הפיסיים הקיימים בספריית בית הספר התיכון לבין ההתנהגויות של צרכני הספרייה כלומר, לברר כיצד תנאים פיסיים שונים בספרייה גורמים להתנהגויות שונות של הצרכנים.

המחקר התבסס על ההנחה שהמערך הפיסי של הספרייה הוא גורם המשפיע על התפקוד ועל ההתנהגות של המשתמשים בה.

שאלות המחקר שעלו מתוך מטרתו ונוסחו לאחר סקירה של ספרות המחקר ולאחר מחקר גישוש היו: א. כיצד משפיע המערך הפיסי של הספרייה על המבקרים בה? כלומר, באיזו מידה משפיעים מיקום הספרייה, נגישותה לקבוצות לומדים, המערך הפיסי שלה ומועדי הפתיחה שלה על רמת הביקורים בה, על התפקוד של המשתמשים בשירותיה ועל ההתנהגות בספרייה? ב. מהו הקשר בין התנאים הפיסיים בספרייה לבין תנועת תלמידים בה ובחירת מקומות הישיבה בספרייה? ג. מהי השפעתם של ריהוט הספרייה וסידור הריהוט בתוכה על התנהגות התלמידים המשתמשים בה? ד. כיצד משתמשים תלמידים בעלי סגנונות למידה שונים במערכים פיסיים שונים בספריות בתי הספר? ה. מהם המאפיינים של התנהגות טריטוראלית הקשורים במערך הפיסי של הספרייה?

המחקר התקיים במדגם של ארבעה בתי ספר תיכוניים מקיפים ומערך המחקר היה איכותני בשילוב שאלון כמותי, שהופנה לתלמידים. החלק האיכותני כלל תצפיות וראיונות עם הספרניות ועם התלמידים.

במסגרת המחקר נערך ניתוח ארכיטקטוני של ארבע ספריות שנצפו ותואר מיקומן, חלוקת החלל הכללי שלהן לחללי משנה, היחידות השונות בספרייה, הריהוט, הציוד ומיקומם.

נבדק הקשר בין רמת הביקורים בספרייה לבין המערך הפיסי והקשר בין מועדי הפתיחה של הספרייה ומשך השהות של התלמידים בה, לבין פעילותם בספרייה. עוד נבדקו האם ובאיזו מידה קיים קשר בין ריכוזי תלמידים ותנועתם בספרייה לבין התנאים הפיסיים וכן השפעת הריהוט בספרייה וסידורו על התנהגות התלמידים בה. פרטי הריהוט שהיו מוקד התצפיות היו: כוננית התיקים של התלמידים, עמדת הספרניות, פינת הכורסאות, עמדות המחשבים ומכונת הצילום. נבדקו גם הקשר בין סגנונות למידה שונים של תלמידים לתנאים בספרייה וההתנהגויות הטריטוראליות שלהם.

בתוצאות המחקר נמצא שקיים קשר בין המערך הפיסי של הספרייה לבין רמת הביקורים בה. קרבת הספרייה לכיתות לימוד ומיקומה בקומה נוחה לגישה מהווים גורם המשפיע על מספר הבאים אליה. ספריות מטופחות זוכות להערכה חיובית של המשתמשים בהן. מאחר שארבע הספריות שנצפו היו לאחר שיפוצים וחיידוש המערך הפיסי שלהן, ציינו התלמידים את שביעות

רצונם מהן. נמצא שקיים קשר בין משך השהות בספרייה וסוג הפעילות המתבצעת בה. ככל שהשהות ארוכה יותר מתבצעת פעילות לימודית תוך שימוש באוסף הספרייה. בשעת ההפקה מנצלים התלמידים את הזמן לפעילות חברתית בספרייה כגון שיחה עם חברים ומשחק במחשב.

התלמידים והספרניות שרואיינו ניסו להסביר מה מייחד את הספרייה מיתר המקומות בבית הספר, ומהם התנאים המעודדים תלמידים להגיע לספרייה ומאפשרים להם שהייה נעימה בה ולימודים פוריים. הם התייחסו למיקום הספרייה בתוך המערך הכללי של בית הספר ואמרו שמידת הנגישות שלה עבורם והמרחק שעליהם לעבור מכיתת הלימוד אל הספרייה, משפיעים על מידת ביקוריהם בספרייה. התלמידים ציינו גם את האווירה המיוחדת בה. בין הגורמים היוצרים אווירה זאת צוינו האסתטיקה, השטחים, הצבעים המיוחדים, תנאי האור והאקוסטיקה, תכנון הספרייה וחלוקת החללים בה. הריהוט המיוחד והציוד נזכרו אף הם כגורמים היוצרים נוחות ומהווים גורם משיכה אל הספרייה. היו מרואיינים, שהסבירו כיצד התנאים הפיסיים, השונים בספרייה מאשר בשאר המקומות בבית הספר, מאפשרים "התקבצות של מספר תלמידים יחד" ומפגש חברתי.

ממצאי המחקר ניתן ללמוד, שישנה השפעה של עיצוב הריהוט בספרייה וסידורו על התנהגות התלמידים. מיקומן של עמדת הספרניות או פינת הכורסאות משפיע על התנהגות התלמידים. ריכוז תלמידים בסביבתן מהווה גורם לרעש מחד אך מאידך ישנה נטייה של תלמידים רבים לבחור במקום ישיבה בקרבת יחידות אלה. נצפתה צורת הישיבה והתנהגות טריטוריאלית שונה במקומות שונים בספרייה. גם יחידות אחרות בספרייה הקשורות בציוד והמאפשרות לתלמידים שימוש בחידושי הטכנולוגיה, כגון: מחשבים ומכונת צילום, משפיעות על המשתמשים בהן. רעש וריכוז תלמידים באזורים השונים קשורים בפרטי הריהוט והציוד שבהם. הריהוט בספרייה, אוסף הספרים והציוד שבה משפיעים על רמת שביעות הרצון של המשתמשים ממנה. המיקום של פרטי הריהוט וציוד הספרייה הוא גורם משפיע על ריכוזי תלמידים בה, וכתוצאה מכך על מידת הרעש בספרייה. עמדת הספרניות, מכונת הצילום, כונניות התיקים, עמדות המחשבים, הכורסאות ופינות הישיבה הלא פורמליות – כל אלה הם מקומות, שבהם יש פעילות היוצרת רעש, ומיקומם בקרבת אזור העיון מפריע לאותם תלמידים, שיושבים שם ורוצים לעבוד בשקט.

למידה בחברותה מאד פופולרית ומתאימה למאפייני גיל ההתבגרות. הצורך ב"קבוצת הגיל" וב"קבוצת השווים" מתאפיין גם בסגנון הלמידה של התלמידים. הדבר רווח יותר בקרב גילאי חטיבת הביניים, ואילו התלמידים הבוגרים יותר, בחטיבה העליונה, נוטים יותר ללמוד לבד ומחפשים תנאי למידה מתאימים לכך. בקרב תלמידים אלה יהיו גם יותר המשתמשים בתאי הלמידה האישיים.

נמצא שקיים קשר בין סוג החומר הנלמד לסגנון הלמידה. אוסף היעץ ואוסף היען ממוקמים במקומות אחרים בספריות ולידם ישבו תלמידים שבאים לספרייה לפרקי זמן אחרים. ללמוד ליד אוסף ספרי יען בוחרים תלמידים הנמצאים בספרייה פרקי זמן ארוכים יותר. בנוסף לבחירת מקום הישיבה משפיע האוסף על צורת הלימוד באופן יחידי או בקבוצה.

קיים קשר בין מאפייני גיל ההתבגרות להתנהגות התלמידים בספרייה בפינות ובאזורים שונים, כגון: ליד כונניות התיקים, עמדות המחשבים הכורסאות והשולחנות באולם העיון. הצורך בחברותה וב"קבוצת השווים" יוצר קבוצות לימוד בספרייה וקשור בעיצוב הריהוט בה. כמו כן קיים קשר בין מאפייני גיל ההתבגרות לבין סגנונות הלמידה של התלמידים. תלמידי חטיבת

הביניים מעדיפים יותר את הלימוד בקבוצות וככל שעולה גיל הלומדים ישנה נטיה ללמוד יחידני ובריחוק מקבוצות לומדים.

מתוך ממצאי המחקר עולות כמה המלצות. ראשית כל מומלץ לדאוג לכך שתהיה נגישות לספרייה למספר רב ככל האפשר של תלמידים. כמו כן יש לחלק את הספרייה לחללי משנה המתאימים לפעילויות השונות וליצור תנאים ההולמים את צרכי המשתמשים, יש לדאוג לשולחנות לעבודה קבוצתית (כ-40% מכלל מקומות הישיבה), שיהיו מופרדים ממקומות עבודה שקטים (כ-30% ממקומות הישיבה), לתאי למידה אישיים ולשולחנות לבודדים (כ-10% מכלל מקומות הישיבה) ולמקומות ישיבה בלתי פורמלית לפעילות פנאי (כ-20% מכלל מקומות הישיבה בספרייה). הפרדה ברורה יותר בין החללים יכולה להבטיח תנאי לימוד הנחוצים לתלמידים מסויימים בצד פעילויות פנאי לתלמידים. ולבסוף יצירת תנאים אקוסטיים תאפשרו פעילות לימודית מצד אחר ופעילות חברתית בלתי פורמלית מצד אחר.

מס' מיון בספרייה :
E027.8223 שמר.מע תשס"ב

מס' מערכת בספרייה :
525109